

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “เกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์” มีวัตถุประสงค์ในศึกษาข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ของกลุ่มผู้ประเมินที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐ กลุ่มทางสังคมที่ห่วยใยเด็ก และผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ โดยใช้แนวความคิดเกี่ยวกับเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพสื่อโทรทัศน์ คุณภาพในมุมมองของทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคม ประเภทของคุณภาพและมาตรฐาน รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณสัมบัติของรายการเด็กทางโทรทัศน์

ผลจากการวิจัย พบข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ในมุมมองของกลุ่มผู้ประเมินแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1. ข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ในมุมมองของรัฐ

คุณลักษณะด้านรูปแบบของรายการ

- รูปแบบและวิธีการนำเสนอเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่เลียนแบบใคร ดูแล้วเข้าใจง่ายเหมาะกับเด็กและเยาวชนในแต่ละวัย มีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และใช้ภาษาไทยที่ถูกต้องชัดเจน

คุณลักษณะด้านเนื้อหาของรายการ

- ควรจัดรายการที่มีเนื้อหาสาระประโยชน์เกี่ยวกับความรู้ การศึกษา ส่งเสริมประสบการณ์และการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของเด็ก
- ควรนำเสนอเนื้อหาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ถ่ายทอดค่านิยมที่ดี นำเสนอพฤติกรรมที่เป็นตัวอย่างที่ดี ยกย่องบุคคลที่ดี ต้องสอดคล้องและส่งเสริมประเพณีอันดีงาม
- พัฒนาจิตใจ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรมอันดีงาม
- เสริมความคิด ความเชื่อ ทศนคติ โลกทัศน์ แบบอย่างการดำเนินชีวิต และสุขภาพของเด็กและเยาวชน

- ควรจัดรายการให้ความรู้และความบันเทิงให้เหมาะสมกับพัฒนาการเด็ก
- สำหรับเด็กปฐมวัย (3-5 ปี) รายการต้องมีส่วนช่วยให้เด็กเล็กรู้จักจำแนกถูกผิด ชั่วดี ส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรม มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ (EQ) ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ"
- สำหรับเด็กวัยประถมศึกษา (6-12 ปี) รายการต้องมีส่วนส่งเสริมให้เด็กสนใจใฝ่รู้ แต่สิ่งที่ดีงาม มีความรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรม รู้จักประหยัด อุดม และรู้จักควบคุมตนเอง มีเนื้อหาให้เยาวชนสนใจในกิจกรรมสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้เด็กรักการอ่าน การเขียนภาษาไทย และภาษาที่ 2 ให้ความรู้ 4 ด้าน ประกอบด้วย ความรู้ด้านชีวิตและสุขภาพ ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านชีวิตสัตว์ พืช และด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการออกกำลังกาย ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬาและทักษะทางการกีฬา
- สำหรับวัยรุ่น (13-18 ปี) รายการต้องสร้างแบบอย่าง (Model) ที่ดีให้กับเยาวชน ปลุกฝัง ทศนคติทางเพศที่ถูกต้อง ซึ่งนำการดำเนินชีวิตให้อยู่ในครรลองอันดีงาม ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเพศ พัฒนาการของมนุษย์สัมพันธ์ภาพในครอบครัว การคบเพื่อน ความรัก ค่านิยมทางเพศ พฤติกรรมทางเพศที่เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงอายุ การแสดงออกที่เหมาะสม ตลอดจนสุขภาพทางเพศ เพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย รายการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ และแก้ปัญหาวัตถุนิยม อบายมุข การขาดความรับผิดชอบต่อสังคม
- เนื้อหาควรมีความหลากหลาย
- ควรนำเสนอเนื้อหาส่งเสริมบทบาทของการเป็นพ่อแม่ลูกที่ดี รวมถึงการแบ่งภาระ รับผิดชอบในครัวเรือน ความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีพัฒนาการตามวัย
- ส่งเสริมสถาบันครอบครัว รวมทั้งส่งเสริมจริยธรรมและศีลธรรมอันดีของประชาชน
- ควรจัดให้มีเนื้อหาเป็นผู้ช่วยครูและพ่อแม่ผู้ปกครอง ในการอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ
- ต้องไม่มีเนื้อหาที่สื่อให้เห็นการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ต้องไม่มีคำพูดที่หยาบโลนหรือภาษาที่ไม่สุภาพ (ยกเว้นคำพูดตามยุคตามสมัยบางคำของ วัยรุ่นที่ไม่ถึงขั้นหยาบคาย) และต้องไม่มีภาพหรือการแสดงออกทางเพศที่ไม่เหมาะสม

- โฆษณาในรายการสำหรับเด็กและเยาวชนควรคำนึงถึงชนิดและความยาวในการโฆษณา ไม่ควรแฝงโฆษณาในรายการทุกรูปแบบ
- ไม่เอาเปรียบและใช้ประโยชน์จากเด็ก ทั้งในกระบวนการผลิตและการนำเสนอเนื้อหา
- ให้เด็กมีส่วนร่วมผลิตรายการ

รัฐเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดคุณลักษณะของคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์มาโดยตลอด ต่อเนื่อง ปรากฏในต้วบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อและเด็ก ทั้งในกรอบกว้างๆ ในแผนแม่บทของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนแม่บทของสื่อ ซึ่งเน้นการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาเด็ก ตามที่รัฐพึงประสงค์ ข้อกำหนดของรัฐส่วนใหญ่เน้นหนักไปทางคุณสมบัติด้านเนื้อหาสาระมากกว่าคุณลักษณะด้านรูปแบบ ซึ่งสัมพันธ์กับมุมมองตามแบบทฤษฎีบรรทัดฐานทางสังคม

เนื่องจากรัฐในฐานะผู้มีอำนาจมากที่สุดในโครงสร้างระบบสื่อ จึงออกกฎหมายสร้างนโยบายเพื่อควบคุมให้สื่อทำหน้าที่ตามที่รัฐต้องการ ในการพัฒนาเด็ก เราจึงพบว่าข้อกำหนดส่วนใหญ่ของรัฐเป็นคุณลักษณะของคุณภาพด้านเนื้อหาสาระเกือบทั้งหมด และนอกจากนั้น เมื่อกล่าวถึง การผลิตสื่อเพื่อพัฒนาเด็ก รัฐมักจะไม่มองเพียงเด็กเป็นกลุ่มเป้าหมายกลุ่มเดียว แต่มีความต้องการที่จะให้ความรู้และพัฒนาไปถึงครอบครัว พ่อแม่ผู้ปกครองด้วย

2. ข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ในมุมมองของกลุ่มทางสังคมที่ห่วยใยเด็ก

คุณลักษณะด้านรูปแบบของรายการ

- รายการโทรทัศน์ควรมีรูปแบบหลากหลาย น่าประทับใจ เหมาะสมกับวัยของเด็ก
- รูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ เป็นนวัตกรรม แตกต่างจากรายการทั่วไป
- เด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี ให้นำเสนอรูปแบบการ์ตูน หรือหุ่น ละคร วาไรตี้
- เด็กระดับประถมศึกษาอายุ 6-12 ปี ให้นำเสนอรูปแบบข่าว วาไรตี้ Talk ละคร สารคดีในหรือต่างประเทศ Quiz Show
- วัยรุ่นอายุ 13-18 ปี ให้นำเสนอรูปแบบ สารคดี สนทนา Talk Show วาไรตี้
- มุกกลิ้ง แสง เสียง เอฟเฟ็ค มีความเหมาะสมและสวยงาม
- มีวิธีนำเสนอข่าวที่ผ่อนคลายไม่เคร่งเครียดจนเกินไปจะทำให้เด็กอยากดูมากขึ้น

คุณลักษณะด้านเนื้อหาสาระของรายการ

- รายการโทรทัศน์ต้องมีประโยชน์ มีเนื้อหาสาระที่สร้างสรรค์ และผสมผสานระหว่างสาระความรู้กับความบันเทิงเข้าด้วยกันได้อย่างกลมกลืน
- ควรปลูกฝังพัฒนาการด้านระบบความคิด ให้คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ไตร่ตรอง ทบทวนอย่างเป็นเหตุเป็นผล คิดอย่างสร้างสรรค์ คิดเป็นระบบ รวมทั้งคิดอย่างมีสมาธิ
- ควรส่งเสริมและปลูกฝังให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้ ทั้งด้านความรับผิดชอบ ต่อตนเองและผู้อื่น ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว ส่งเสริมความดี คุณธรรม จริยธรรม และเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม
- วัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา สังคม เพศ ชนชั้นทางเศรษฐกิจ ชนชั้นทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่นคนร่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตในต่างจังหวัด เท่าๆ กับวิถีชีวิตในเมือง
- มีเนื้อหาสื่อความหมายและความเหมาะสมในเรื่องสิ่งแวดล้อม
- เนื้อหาสาระมีประโยชน์ด้านข่าวสารความรู้, ความบันเทิง, สนองความต้องการของเด็ก, สร้างค่านิยมที่ดีสอดคล้องกับสังคม
- ให้การศึกษาในตามหลักสูตรการเรียนการสอนและพัฒนาการทางองค์ความรู้ของเด็ก เยาวชน เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เทคโนโลยี ภาษา ดนตรี กีฬา ประวัติศาสตร์ ความรู้ทางการประกอบอาชีพ
- เนื้อหารายการโทรทัศน์จำเป็นต้องประกอบด้วยความหลากหลาย
- มีโฆษณาที่ไม่ขัดแย้งกับเนื้อหารายการ
- ไม่ควรเน้นการโฆษณาสินค้า หรือเพื่อผลประโยชน์ของธุรกิจแต่เพียงอย่างเดียว
- ควรนำวรรณกรรม หรือผลงานที่มีคุณค่า สะท้อนปัญหาสังคมหรือสร้างตัวแบบที่ดีในสังคมมาทำเป็นละครแทนละครน้ำเน่าในปัจจุบัน
- ควรมีเนื้อหาส่งเสริมคุณค่าศิลปะ และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย
- รายการสอนภาษาต่างๆ (โดยเฉพาะภาษาไทย) ควรทำให้สนุก ไม่น่าเบื่อ มีเทคนิคการนำเสนอที่น่าสนใจ

สำหรับกลุ่มทางสังคมที่ห่วยโยเด็ก ข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กมีค่อนข้างหลากหลายมุมมอง ซึ่งขึ้นอยู่กับว่า สถาบันทางสังคมกลุ่มใดจะเข้ามา

บทบาทในการประเมินรายการเด็กทางโทรทัศน์ เช่น กลุ่มให้รางวัล ซึ่งมีทั้งองค์กรของรัฐ เช่น สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) และ กลุ่มนักวิชาการ นักวิชาชีพที่ให้รางวัลโทรทัศน์ทองคำและเมขลา ผู้สนับสนุนเงินทุนการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) หรือนักวิชาการด้านจิตวิทยา นักกฎหมาย นักการศึกษา กลุ่มอื่นๆ ที่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ หลังจากมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

ทั้งนี้ กลุ่มทางสังคมเหล่านี้แต่ละกลุ่มก็จะมีวัตถุประสงค์ มุมมองอ้างอิงตามค่านิยมและบรรทัดฐานของกลุ่มตน เป็นกรอบในการตัดสินประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ ดังนั้น จึงพบว่าข้อกำหนดคุณลักษณะด้านรูปแบบและเนื้อหาของกลุ่มนี้ค่อนข้างแตกต่างกันหลากหลาย

3. ข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ในมุมมองของผู้ผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์

คุณลักษณะด้านรูปแบบรายการ

- รูปแบบรายการควรมีความหลากหลาย เหมาะสมและสอดคล้องกับความสนใจและพฤติกรรมของในแต่ละช่วงอายุ
- รายการต้องมีความสนุกสนานเพลิดเพลิน สามารถดึงดูดความสนใจของเด็กได้
- รูปแบบรายการควรเป็นลักษณะ edutainment มากกว่าสารคดี
- รูปแบบรายการควรมีลักษณะแฟนตาซี
- รูปแบบรายการควรเป็นวาไรตี้ที่หลากหลายในด้านเนื้อหาด้วย
- รูปแบบที่เหมาะสมควรเป็นการ์ตูนแอนิเมชัน

คุณลักษณะด้านวิธีการนำเสนอรายการ

- วิธีการนำเสนอรายการต้องให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และควรปรับเปลี่ยนให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมเด็กอยู่เสมอ
- วิธีการนำเสนอรายการที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัย 7-11 ปี ควรนำเสนอเพียงประเด็นเดียวเพื่อไม่ให้เด็กสับสน

- หุ่น mascot เป็นการนำเสนอที่เหมาะสมกับเด็กวัยประถมศึกษา
- วิธีการนำเสนอไม่ควรหือหาว รวดเร็วเกินไป ต้องคำนึงถึงการสร้างเสริมสมาธิของเด็กด้วย
- วิธีในการนำเสนอรายการต้องน่าสนใจ สามารถดึงดูดความสนใจของเด็กได้ เช่น วิธีการพากย์ วิธีการเขียนบท การใช้คอมพิวเตอร์กราฟฟิก แอนิเมชัน เป็นต้น
- มีความทันสมัย
- สนุกสนาน ตื่นเต้น เร้าใจ
- การเขียนบทต้องคำนึงถึงความเข้าใจของเด็กเป็นสำคัญ
- เด็กสามารถมีส่วนร่วมในรายการได้ในระดับต่างๆ กัน
- ต้องมีศิลปะในการนำเสนอรายการ

คุณลักษณะด้านเนื้อหาของสาระของรายการ

- เนื้อหารายการมีความสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และเหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละช่วงอายุ
- ควรจะมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก พัฒนาสังคม เช่น ส่งเสริมทักษะความคิด
- กระบวนการคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีงามแก่เด็ก ช่วยลดมลพิษ สติปัญญาและอารมณ์ของเด็ก ส่งเสริมด้านศิลปะ ส่งเสริมให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้เด็กเกิดแรงบันดาลใจ ส่งเสริมบุคลิกภาพ สุขภาพ และอารมณ์จิตใจ
- เนื้อหาควรมีความหลากหลาย
- ในกรณีของผู้ผลิตรายการ โฆษณาในเนื้อหารายการเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ต้องประสบใน
- รายการเด็กทางโทรทัศน์ไม่ควรจะมีโฆษณาสินค้า หรือแฝงโฆษณาสินค้าในเนื้อหารายการ
- ให้มีโฆษณาได้ในลักษณะการโฆษณาเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กร
- รายการเด็กสามารถแฝงโฆษณาได้ หากไม่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็ก ซึ่งขึ้นอยู่กับการพิจารณาของผูผลิตรายการเอง

ข้อสังเกตเกี่ยวกับข้อกำหนดเรื่องโฆษณาทำให้เราพบว่า พอลจะแยกมุมมองของผู้ผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์นั้น สามารถแยกมุมมองของผู้ผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

(1) ผู้ผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ที่มีวัตถุประสงค์ที่จะผลิตรายการเพื่อเด็ก ในกลุ่มนี้ จะมีความชัดเจนในเรื่องของการไม่ยินยอมให้มีโฆษณาสินค้าในรายการเด็กทางโทรทัศน์ และไม่ได้มองถึงผลสำเร็จทางด้านธุรกิจจากการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์

(2) ผู้ผลิตรายการที่ประกอบธุรกิจในการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ ในกลุ่มนี้ ยังสามารถแยกแยะออกได้ 2 แบบ คือ ผู้ผลิตรายการที่มองถึงผลสำเร็จ การคุ้มทุนจากการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์อย่างชัดเจน ซึ่งจะให้น้ำหนักกับการสำรวจเรตติ้งทางโทรทัศน์เป็นตัววัดผล การผลิตรายการบางครั้งมาจากการนำเสนอแนวความคิดจากบริษัทเอเจนซีโฆษณา และแบบที่สอง คือ ผู้ผลิตรายการที่มีมุมมองว่า การทำรายการเด็กไม่จำเป็นต้องขาดทุน ซึ่งจะยินยอมให้มีการแฝงโฆษณา หรือแผ่นป้ายในรายการได้ โดยผู้ผลิตเองจะพิจารณาถึงความเหมาะสมและความพอดี

ข้อกำหนดร่วมที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ระหว่างกลุ่มผู้ประเมิน 3 กลุ่ม ดังนี้

- รูปแบบรายการควรมีความหลากหลาย เหมาะสมและสอดคล้องกับความสนใจและพฤติกรรมของในแต่ละช่วงอายุ
- เนื้อหารายการมีความสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และเหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละช่วงอายุ
- เนื้อหาต้องให้สาระประโยชน์ ความรู้ ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่เด็ก
- เนื้อหารายการควรปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่เด็ก

ลักษณะร่วมของข้อกำหนดที่เหมือนกันของกลุ่มผู้ประเมินทั้ง 3 กลุ่มนั้น เนื่องจากมีการประเมินคุณภาพตามกรอบบรรทัดฐานทางสังคม คือ มองถึงการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาแก่เด็ก ทำให้รูปแบบและเนื้อหารายการเน้นในเรื่องการให้ความรู้ และการพัฒนาในด้านต่างๆ รวมทั้งยังมองถึงว่า ต้องมีการปลูกฝังค่านิยมที่ดี เพื่อให้เด็กได้รับในสิ่งที่สังคมพึงประสงค์

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้เราทราบว่า ในประเทศไทยเราก็มีข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์อยู่เช่นกัน เพียงแต่หลากหลายและแตกต่างกันไปตามมุมมอง บรรทัดฐานของผู้ประเมินแต่ละกลุ่ม แต่เราก็สามารถนำข้อกำหนดที่ได้เหล่านี้ไปใช้เป็นแนวทางในการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ที่มีคุณภาพ รวมทั้งสามารถนำไปพัฒนาแนวทางการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ต่อไปโดย

1. ควรต้องมีนำข้อกำหนดคุณภาพ ซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันของกลุ่มบุคคลต่างๆ ไปพัฒนาเป็นเกณฑ์ในการประเมินรายการเด็กทางโทรทัศน์ที่ใช้ได้จริง
2. ควรจะมีการศึกษาข้อกำหนดคุณภาพในมุมมองของผู้รับสารที่เป็นเด็กด้วย เพื่อตรวจสอบความต้องการและความคาดหวังของผู้รับสารเป้าหมายที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1. การศึกษาวิจัยเรื่องคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ครั้งต่อไป ควรจะต้องมีการพัฒนาข้อกำหนดที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้ ให้เป็นเกณฑ์และตัวบ่งชี้วัดคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ที่ตรวจวัดได้อย่างมีระบบ
2. การศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการเก็บข้อมูลจากผู้ผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์มากกว่านี้ และน่าจะแบ่งแยกประเภทของรายการที่ผลิตเพื่อเด็กอย่างชัดเจน ครอบคลุมไปถึงรายการละครเด็กทางโทรทัศน์ และการ์ตูนแอนิเมชันด้วย